

УДК 338.434:658.14.012

І. Б. Яців,

д. е. н., професор, професор кафедри підприємництва та торгівлі,
Львівський національний університет природокористування
ORCID.ID: <https://orcid.org/0000-0002-2370-6351>

DOI: 10.32702/2306-6792.2023.22.4

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

I. Yatsiv,

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Entrepreneurship and Trade, Lviv National Environmental University

BANK LENDING AS A FACTOR OF FINANCIAL POTENTIAL FORMATION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті розглянуто вплив банківського кредитування на формування фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано зміни в системі аграрного кредитування в Україні. Відмічено позитивний характер цих змін, що проявився у збільшенні обсягів кредитів, отриманих сільськогосподарськими підприємствами. Суттєво зріс обсяг отриманих цими підприємствами кредитів у період воєнного стану. Це пов'язано з позитивними результатами зусиль уряду та Національного банку України, спрямованих на підтримку системи кредитування.

Встановлено, що рівень кредитування сільськогосподарських підприємств значно перевищував частку цих підприємств у обсязі реалізованої продукції всіма суб'єктами економіки. Високі показники економічної ефективності підвищують надійність сільськогосподарських підприємств як позичальників. Ця надійність підтверджується відносно низькою часткою проблемних кредитів у загальному обсязі кредитів, отриманих сільськогосподарськими виробниками. Недостатній рівень кредитного забезпечення суб'єктів аграрного виробництва є наслідком недосконалості кредитного ринку в Україні.

З'ясовано, що під час воєнного стану помітно збільшився обсяг кредитів, отриманих малими сільськогосподарськими підприємствами. Однак найменші за розмірами суб'єкти мікропідприємництва в галузі сільського господарства залишаються проблемними позичальниками. Зважаючи на важливі соціальні функції малих сільськогосподарських виробників, державну підтримку їх кредитування доцільно зберегти в перспективі.

Недоліком системи аграрного кредитування є невелика частка довготермінових (зі строком погашення більше 5 років) кредитів у загальному обсязі позик, наданих сільськогосподарським підприємствам. Перспективним інструментом вирішення цієї проблеми є розвиток іпотечного кредитування під заставу земель сільськогосподарського призначення. Зазначено доцільність створення керованих державою елементів інфраструктури, які обслуговуватимуть фінансові операції, пов'язані з обігом цих земель.

The impact of bank lending on financial potential formation of agricultural enterprises has been considered in the article. Analysis is done on changes made to Ukrainian agricultural lending system. The favorable aspect of these changes has been observed, as evidenced by the rise in the quantity of loans obtained by agricultural enterprises. During the martial law period, these businesses have obtained a notably larger volume of loans. This is due to the positive results of the efforts of the government and the National Bank of Ukraine to support the lending system.

One has established that the level of lending to agricultural enterprises significantly exceeded the share of these enterprises in the volume of products sold by all economic entities. High indicators of economic efficiency increase the reliability of agricultural enterprises as borrowers. This reliability is confirmed by the relatively low share of non-performing loans in the total volume of loans received by agricultural producers. The insufficient level of credit support for subjects of agricultural production is a consequence of the imperfect credit market in Ukraine.

It was discovered that small agricultural businesses received a noticeably higher amount of loans when martial law was in effect. However, small-sized agricultural micro-enterprises remain problematic borrowers. Considering the important social functions of small agricultural producers, state support for their lending should be maintained in the future.

The minimal percentage of long-term loans (those with a maturity of more than five years) in the total amount of loans made to agricultural companies is a drawback of the agricultural lending system. A viable solution of this problem is the development of mortgage lending secured by agricultural land. The expediency of creating state-managed infrastructure elements that will serve financial transactions related to the circulation of these lands has been pointed out.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, фінансовий потенціал, ресурси, банківське кредитування, кредити.

Key words: agricultural enterprises, financial potential, resources, bank lending, loans.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Організація ефективного функціонування, формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств вимагають належного фінансування як поточних потреб цих підприємств, так і капітальних інвестицій їхнього інноваційного розвитку. Це обумовлює необхідність створення дієвого механізму формування фінансового потенціалу підприємств, здатного забезпечити безперерійне в часі та прийнятне за вартістю залучення фінансових ресурсів. Основним джерелом фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств завжди залишатимуться їхні власні кошти. Однак без залучення позик, зокрема у формі банківських кредитів, система товарного аграрного виробництва функціонувати не може.

Висока залежність сільськогосподарських підприємств від зовнішніх запозичень зумовлена вираженою сезонністю аграрного виробництва, тривалим його виробничим циклом. Брак доступних кредитів вважається однією з основних причин недостатнього використання потенціалу аграрного сектора економіки України [1, с. 34; 13, с. 200].

Слід зазначити, що стан системи кредитування залишається слабким місцем вітчизняної економічної системи. Так, у загальному рейтингу країн світу за глобальним індексом інновацій (The Global Innovation Index) у 2021 році за рівнем розвитку кредитного ринку Україна посідала 90-е місце, у 2022 та 2023 роках — 124-е із 132 країн, включених до рейтингу [25]. Очевидно, ця проблема негативно позначається й на формуванні фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Держава та фінансові інституції докладають певних зусиль для формування дієвої системи аграрного кредитування. Особливо зна-

чимою є їхня діяльність у цьому напрямку в умовах воєнного стану. Водночас залишається чимало невирішених у методологічному та практичному аспектах питань щодо удосконалення інструментарію кредитування сільськогосподарських підприємств як елемента механізму формування їхнього фінансового потенціалу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Розглядаючи фінансовий потенціал підприємства як здатність суб'єкта господарювання до мобілізації фінансових ресурсів [3, с. 65; 16, с. 35; 21, с. 366], дослідники підкреслюють важливість при формуванні цього потенціалу зовнішніх джерел фінансування. Соломатіна Т. та Розмислов О. зазначають, що фінансовий потенціал суб'єкта господарювання значною мірою детермінують його інвестиційна привабливість і кредитоспроможність, які забезпечують доступ до кредитних ресурсів, зниження їхньої вартості, можливості їх отримання на пільгових умовах [17, с. 154]. Професор О. Ємельянов розглядає потенціал позикового фінансування господарської діяльності підприємства, трактуючи його як різновид економічного потенціалу підприємства. Учений ототожнює його з максимально можливим обсягом позикових коштів фірми, який вона може утримувати в складі джерел утворення її господарських засобів і за якого ця фірма з високим ступенем імовірності своєчасно поверне всі узяті позики та сплатить відсотки за їх користування [5, с. 4—5]. Досліджуючи формування фінансового потенціалу аграрного сектора, О. Радченко оцінила його здатність забезпечити вирішення завдань стратегічного розвитку сільського господарства та сільських територій

Таблиця 1. Рівень та умови кредитування суб'єктів сільського, лісового та рибного господарства України

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Частка суб'єктів сільського, лісового та рибного господарства, %: в обсязі реалізованої продукції за всіма видами економічної діяльності	5,3	5,5	6,2	5,9
у залишку коштів за кредитами, наданими суб'єктам за всіма видами економічної діяльності, на кінець року	8,3	8,5	11,0	15,7
Середньозважена процентна ставка за новими кредитами у грудні, в річному обчисленні, %, наданими: суб'єктам сільського, лісового та рибного господарства	16,4	10,7	10,0	14,8
за всіма видами економічної діяльності	13,5	8,8	9,1	16,6
Частка у залишку коштів за кредитами, на кінець року, %, за строками погашення:				
до 1 року	43,3	48,9	45,1	54,4
від 1 року до 5 років	50,7	46,6	49,6	41,2
більше 5 років	5,9	4,5	5,3	4,3

Джерело: сформовано за даними джерел [4; 18].

на рівні 60—65% до реальної потреби [16, с. 35]. Очевидно, така оцінка стосується й здатності кредитної системи України задовольнити потреби сільськогосподарських товаровиробників.

Питання кредитування сільськогосподарських підприємств знайшли широке висвітлення у працях вітчизняних вчених. Гладій М. та Лузан Ю. констатують, що в Україні так і не вдалося створити ефективну систему фінансово-кредитного забезпечення агровиробників [1, с. 32]. Дослідники зазначають, що в попередні роки доступ сільськогосподарських виробників, зокрема малих і середніх, до кредитів був ускладнений [8, с. 26; 10]. Серед причин, що гальмують розвиток системи аграрного кредитування в Україні, автори виділяють високі ризики кредитування, зумовлені ризикованістю самого аграрного виробництва, недостатність наявного в сільськогосподарських виробників заставного забезпечення кредитів [2, с. 40; 7, с. 101; 19, с. 144], складність та затратність процедури надання позик [13, с. 201], високу вартість кредитів [22, с. 113].

У наукових працях зустрічаються й оптимістичніші погляди на систему кредитування аграрних підприємств, що склалася в Україні. Автори публікації [24] зазначають, що на ринку аграрних кредитів з'являються нові кредитні продукти, нові технології, моделі кредитування. Зростання рентабельності сільськогосподарського виробництва, яке спостерігалось в останні роки, підвищило привабливість аграрних підприємств як клієнтів-позичальників.

Вчені у своїх публікаціях аналізують досвід організації аграрного кредитування в економ-

ічно розвинених країнах та розглядають можливість його адаптації до потреб України [1, с. 38; 15; 7, с. 104—105; 9, с. 125—127]. У наукових публікаціях вітчизняних дослідників обґрунтовані основні засади розвитку банківського кредитування сільськогосподарських підприємств в Україні. Автори сформулювали пропозиції щодо удосконалення інструментарію державної підтримки системи аграрного кредитування [2, с. 42; 6; 8, с. 27—28; 20, с. 174]. Учені підкреслюють важливість розвитку кредитної кооперації [1, с. 40], іпотечного кредитування сільськогосподарських товаровиробників під заставу землі [8, с. 28; 11, с. 118; 19, с. 144], розвиток співпраці з міжнародними фінансовими організаціями [23, с. 64]. Високо оцінюючи значимість напрацювань вчених, сформульованих у цих та інших працях, зазначимо, що питання розвитку системи банківського кредитування сільськогосподарських підприємств як чинника формування їхнього фінансового потенціалу вимагає подальшого дослідження з урахуванням стану, в якому перебуває економіка України, та завдань післявоєнного відновлення системи аграрного виробництва.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є висвітлення результатів аналізу банківського кредитування сільськогосподарських підприємств України та визначення перспектив його розвитку задля зміцнення фінансового потенціалу цих підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Формування фінансового потенціалу, як й інших складових ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання, є результатом системи взаємовідносин, що виникають у процесі залучення і використання цими суб'єктами коштів для задоволення їхніх поточних потреб, реалізації інвестиційних проєктів. Важливими учасниками цих відносин є комерційні банки, що виконують функцію забезпечення коштами суб'єктів, котрі не мають можливості чи бажання мобілізувати їх з інших джерел. Необхідність дотримання певних умов у процесі налагодження кредитних відносин визначає складність організації та обмеженість обсягів кредитних операцій. Ці обсяги зазвичай є меншими за потреби суб'єктів господарювання, що хотіли б отримати банківські кредити.

Слід погодитися з дослідниками, котрі характеризують обсяги кредитування сільськогосподарських підприємств відносно їхніх потреб цих суб'єктів господарювання як недостатні. Пояснюють таку ситуацію двома основ-

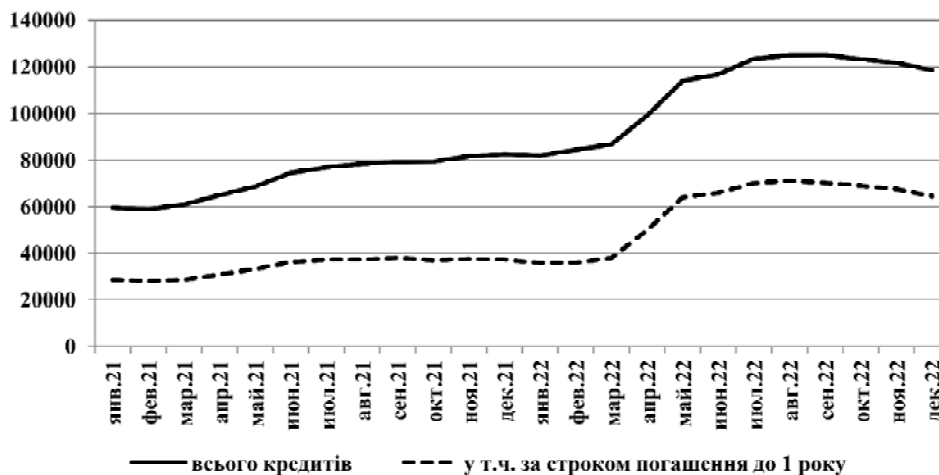

Рис. 1. Обсяг кредитів, наданих суб'єктам сільського, лісового та рибного господарства України, залишок на кінець періоду, млн грн

Джерело: сформовано за даними джерела [18].

ними обставинами: проблемним статусом в очах банків сільськогосподарських підприємств як позичальників та слабкістю банківської системи країни загалом. Для критичної оцінки першої з зазначених обставин розглянемо місце сільськогосподарських товаровиробників як позичальників кредитів у загальній сукупності кредитованих суб'єктів (табл. 1).

В останні роки частка суб'єктів сільського, лісового та рибного господарства в загальному обсязі реалізованої продукції суб'єктами за всіма видами економічної діяльності становила 5—6%, тоді як залишок коштів за отриманими ними кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих нефінансовим корпораціям України, був значно вищим, сягнувши наприкінці 2022 року 15,7%. Уточнимо, що частка сільськогосподарських товаровиробників (підприємств та фізичних осіб-підприємців) у обсязі реалізованої продукції суб'єктами сільського, лісового та рибного господарства перевищувала в останні роки 95%, тобто, наведені в табл. 1 дані цілком репрезентативні для характеристики рівня кредитування суб'єктів агробізнесу. Отже, загальний рівень кредитування сільськогосподарських підприємств можна оцінити як відносно високий з урахуванням стану кредитного ринку України.

До 2022 року процентна ставка за кредитами, наданими сільськогосподарським підприємствам, загалом дещо перевищувала середній аналогічний показник за всіма видами економічної діяльності. Це можна розглядати як свідчення певних сумнівів банків щодо надійності сільськогосподарських підприємств як позичальників. З іншого боку, відомо, що показники рентабельності цих підприємств в ос-

танні роки переважали показники рентабельності підприємств інших основних галузей економіки, а частка серед суб'єктів аграрного бізнесу збиткових була загалом нижчою за середню по економіці країни. Відносно висока економічна стійкість вітчизняних сільськогосподарських підприємств виразно проявилася і в період воєнного стану. Це позитивно вплинуло на умови їх кредитування. Не тільки помітно зріс обсяг кредитів, наданих сільськогосподарським підприємствам, а й нижчою порівняно з середнім показником за всіма видами економічної діяльності була середня процентна ставка за отримуваними у 2022 році новими кредитами.

Необхідність фінансування сезонних польових робіт обумовлює високу потребу сільськогосподарських підприємств у короткотермінових кредитах (з терміном погашення до одного року). Водночас доволі вагомою є частка кредитів, надаваних сільськогосподарським товаровиробникам на триваліший термін: більше половини всіх запозичень в останні роки вони отримували на термін понад 1 рік. Та при цьому частка кредитів, отриманих на термін більше 5 років, становила на кінець 2022 року всього 4,3% в загальному обсязі залучених аграріями від банків коштів. Для порівняння, в середньому за всіма видами економічної діяльності цей показник становив на відповідну дату 13,4%. При оцінці цього факту варто врахувати очікуване зростання в Україні обсягу операцій з купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення. Низька доступність довготермінових кредитів може похитнути позиції багатьох сільськогосподарських підприємств у конкуренції за придбання землі.

Таблиця 2. Розподіл кредитів, наданих суб'єктам сільського господарства* України, за розмірами цих суб'єктів, станом на 1 лютого, %*

Група суб'єктів за розмірами	2021 р.		2022 р.		2023 р.	
	залишок коштів за кредитами, млн грн	%	залишок коштів за кредитами, млн грн	%	залишок коштів за кредитами, млн грн	%
Суб'єкти великого підприємництва	8349,0	13,9	9371,6	11,3	12846,6	11,0
Суб'єкти середнього підприємництва	22305,2	37,2	28740,7	34,7	38884,5	33,2
Суб'єкти малого підприємництва без мікропідприємств	12662,4	21,1	17020,7	20,6	26209,2	22,4
Суб'єкти мікропідприємництва, всього	12356,8	20,6	19162,2	23,2	26428,1	22,6
у т. ч. з річним доходом: від 500 тис. євро до 2 млн євро	7646,2	12,8	12190,9	14,7	16778,7	14,3
від 50 до 500 тис. євро	3809,0	6,4	5884,6	7,1	8630,3	7,4
не більше ніж 50 тис. євро	901,6	1,5	1086,7	1,3	1019,1	0,9
Інші (розмір не визначено)	4224,9	7,1	8441,6	10,2	12763,3	10,9
Всього за сукупністю	59898,3	100,0	82736,8	100,0	117131,7	100,0

* Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних з ними послуг.
Джерело: сформовано за даними джерела [12].

Зважаючи на сезонні перепади в господарській активності агровиробників, з'ясуємо, як позначається ця обставина на коливанні упродовж року обсягів отримуваних ними кредитів. Наведені на рис. 1 дані свідчать, що такі коливання є малопомітними. Це стосується як загального обсягу отриманих позик, так і кредитів зі строком погашення до одного року. Йдеться про важливу характеристику системи аграрного кредитування, яка вказує на те, що для галузі актуальним є забезпечення можливості отримання позик упродовж усього року.

Іншою особливістю динаміки залишку коштів за кредитами, наданими сільськогосподарським товаровиробникам, є різке їх зростання в перші місяці повномасштабної воєнної агресії проти України. Зусиллями уряду та Національного банку України за безпрецедентного рівня міжнародної фінансової підтримки було посилено систему кредитування суб'єктів господарювання, зокрема на основі розширення та зміни умов програми "Доступні кредити 5-7-9%". Аграрний сектор економіки є одним із основних користувачів додаткових можливостей, що появилися в результаті цих змін.

Важливою характеристикою системи аграрного кредитування є доступність кредитів для різних за розмірами сільськогосподарських товаровиробників. У табл. 2 наведені дані щодо розподілу залишку коштів за наданими кредитами у розрізі окремих груп суб'єктів сільськогосподарського виробництва, сформованих за їхніми розмірами. Ознакою класифікації є розмір суб'єктів господарювання (підприємств і фізичних осіб-підприємців) у градації, визначеній Господарським кодексом України — за обсягом річного доходу. Слід

зазначити, що принципових змін у розподілі кредитних ресурсів між різними за розмірами групами сільськогосподарських товаровиробників у період воєнного стану не спостерігалося.

За результатами 2022 року в галузях сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг на суб'єктів мікропідприємництва припадало 11,7% обсягу реалізованої продукції [4]. Частка ж цих суб'єктів у залишку коштів за кредитами, наданими суб'єктам зазначених галузей, станом на початок 2023 року була удвічі більшою. Серед суб'єктів сільського господарства найпомітніше протягом першого року воєнного стану в Україні зріс залишок коштів за кредитами, наданими суб'єктам малого підприємництва без мікропідприємств. Ці факти підтверджують вже зроблений висновок про сприятливі для суб'єктів малого аграрного бізнесу зміни в системі аграрного кредитування у 2022—2023 роках.

Під час воєнного стану в Україні зріс рівень неповернення частиною позичальників взятих раніше кредитів. Масштаб проблеми характеризує інформація Національного банку України про так звані непрацюючі кредити. До таких НБУ відносить кредит, за яким прострочення погашення боргу перевищує 90 днів або за яким контрагент неспроможний забезпечити виконання зобов'язань без стягнення забезпечення [14]. Слід зазначити, що висока частка в залишку коштів за кредитами, наданими суб'єктам господарювання, непрацюючих є хронічною проблемою вітчизняної системи кредитування. За даними НБУ, станом на 1 лютого 2022 року вона становила 33,0%, на 1 лютого 2023 року — 39,3% [12]. Інформація про динаміку рівня про-

Таблиця 3. Частка в залишку коштів за кредитами, наданими суб'єктам сільського господарства* України, непрацюючих, %*

Група суб'єктів за розмірами	на 01.02. 2021 р.	на 01.08. 2021 р.	на 01.02. 2022 р.	на 01.08. 2022 р.	на 01.02. 2023 р.	на 01.08. 2023 р.
Суб'єкти великого підприємництва	6,9	3,2	2,8	1,7	2,0	2,5
Суб'єкти середнього підприємництва	9,3	7,9	3,3	7,4	11,7	12,4
Суб'єкти малого підприємництва без суб'єктів мікропідприємництва	4,9	4,1	4,2	9,0	14,2	14,5
Суб'єкти мікропідприємництва з річним доходом:						
від 500 тис. євро до 2 млн євро	3,8	2,5	2,4	6,9	14,7	15,9
від 50 до 500 тис. євро	7,8	4,1	2,5	6,1	14,0	13,7
не більше ніж 50 тис. євро	40,4	14,5	12,1	19,9	33,0	33,3
Інші (розмір не визначено)	5,7	22,1	13,5	12,8	17,5	14,5
Всього за сукупністю	7,5	6,6	4,4	7,6	12,6	12,9

* Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних з ними послуг.

Джерело: сформовано за даними джерела [12].

блемності в кредитуванні суб'єктів сільського господарства України наведена в табл. 3.

У період воєнного стану частка в загальному обсязі кредитів, наданих суб'єктам аграрного бізнесу, непрацюючих значно зросла за всіма групами сільгоспвиробників, крім великих підприємств (із середньою кількістю працівників, що перевищує 250 осіб, і річним доходом понад 50 млн євро). Та вона залишається значно нижчою за середній за всіма видами економічної діяльності показник, що загалом позитивно характеризує сільськогосподарські підприємства як позичальників кредиту. Простежується обернена залежність між розміром суб'єктів сільськогосподарського виробництва та часткою серед отриманих ними кредитів непрацюючих: якщо у серпні 2023 року за групою великих підприємств цей показник становив всього 2,5%, навіть дещо знизившись порівняно з довоєнним періодом, то за групою мікропідприємств з річним доходом, що не перевищував 50 тис. євро, — сягнув 33,3%. Для порівняння, за сукупністю мікропідприємств із такими ж розмірами за всіма видами економічної діяльності цей показник у зазначеному періоді становив 90,3% [12].

Малі сільськогосподарські виробники, представлені суб'єктами мікропідприємництва з обсягом річного доходу, що не перевищує 50 тис. євро, залишаються найпроблемнішою групою позичальників серед суб'єктів аграрного бізнесу. У них на відміну від інших груп сільгоспвиробників упродовж 2022 року практично не спостерігалось зростання залишку коштів за наданими їм кредитами. Держава декларує й здійснює певні кроки з підтримки цієї категорії суб'єктів господарювання в отриманні ними кредитів. Під час воєнного стану такі заходи є ситуативними. Та вони дають змогу накопичувати досвід щодо використання окремих інструментів організації аграрного

кредитування, сприяють формуванню в суб'єктів господарювання позитивної кредитної історії, що буде використана в перспективі.

Надання пільгових кредитів, як і застосування інших інструментів фінансової підтримки малих сільськогосподарських виробників, важливе з огляду на виконувани ними соціальні функції. Перспективною вважаємо реалізацію програм пільгового кредитування таких виробників на регіональному рівні. При прийнятті рішення щодо надання пільги (як правило, у формі компенсації частини плати за кредит), оцінку спроможності суб'єкта господарювання ефективно використати позику доцільно доповнювати врахуванням соціального значення його діяльності.

Подальша трансформація системи аграрного кредитування в Україні повинна враховувати завдання й можливості, пов'язані з розвитком ринку земель сільськогосподарського призначення. Включення в економічний обіг таких земель супроводжується зростанням кількості операцій з їх купівлі-продажу. Помітні відхилення у фінансовому потенціалі окремих сільськогосподарських підприємств можуть призвести до такого перерозподілу використовуваних ними земельних ресурсів, що матиме негативні соціально-економічні наслідки, вступить у протиріччя з цілями сталого розвитку. У якості одного з інструментів вирішення цієї проблеми доцільно розглядати організацію надання довготермінових кредитів для придбання землі агровиробниками, що продемонстрували здатність ефективно її використовувати на засадах оренди.

Серед можливостей, які надає створення ринку земель сільськогосподарського призначення, виділимо отримання кредиту під заставу земель сільськогосподарського призначення. Формування системи такого кредитування є актуальним завданням, виконання якого дасть

змогу суттєво зміцнити фінансовий потенціал вітчизняних агровиробників розширенням доступу до дешевих довготермінових кредитів. Розвиток іпотечного земельного кредитування вимагає вирішення низки питань нормативно-правового забезпечення відповідних операцій та формування спеціалізованої інфраструктури для їх реалізації. Вважаємо, що ключові елементи відповідної інфраструктури повинні перебувати під державним контролем, тобто мати статус державного земельного банку (агентства тощо) з відділеннями в регіонах країни.

На мережу спеціалізованих інфраструктурних заходів доцільно покласти обслуговування всіх фінансових операцій, пов'язаних з обігом земель сільськогосподарського призначення. Формування відповідного інституційного механізму дасть змогу вирішити актуальне питання щодо можливості одержання кредиту під заставу права оренди земель сільськогосподарського призначення. Сьогодні такі операції в Україні неможливі через відсутність нормативно-правового та інфраструктурного їх забезпечення. Вирішення цієї проблеми дало б змогу знизити рівень низки загроз, пов'язаних перерозподілом сільськогосподарських угідь між їх користувачами.

ВИСНОВКИ

Система кредитування відіграє важливу роль у формуванні фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств. Про позитивні тенденції в розвитку цієї системи свідчить збільшення обсягу кредитів, отриманих сільськогосподарськими підприємствами, та їх частки в загальному обсязі кредитів, наданих суб'єктам економічної діяльності країни. Недостатній рівень кредитного забезпечення суб'єктів аграрного виробництва є у значній мірі наслідком недосконалості економічної моделі, що склалася в Україні, та кредитного ринку як складової цієї моделі.

Реорганізація кредитної системи України, здійснена в умовах воєнного стану, позитивно позначилася на динаміці кредитування суб'єктів сільського господарства. Особливо помітно зріс обсяг кредитів, залучених малими сільськогосподарськими товаровиробниками. Та в сукупності позичальників-агровиробників доволі проблемними виглядають позиції найменших за розмірами суб'єктів мікропідприємства. Напрацювання інструментів їхньої фінансової підтримки є важливим завданням теперішнього періоду та залишатиметься таким на період повоєнної відбудови економіки України.

Недоліком системи аграрного кредитування є невелика частка довготермінових (зі строком погашення більше 5 років) кредитів у загальному обсязі позик, наданих сільськогосподарським підприємствам. Перспективним інструментом вирішення цієї проблеми є розвиток іпотечного кредитування під заставу земель сільськогосподарського призначення. Фінансові операції, пов'язані з використанням таких земель, розширюватимуться й за рахунок угод з купівлі-продажу угідь для організації сільськогосподарського виробництва. Зважаючи на особливості системи аграрного землекористування, що склалася в Україні, у практику можуть бути введені операції з кредитування під заставу права оренди землі. Формування дієвого механізму кредитування, що так чи інакше пов'язане з операціями землекористування, вимагає необхідного інституційного та інфраструктурного забезпечення, організація якого здійснюватиметься органами державної влади. Зацікавлення недержавних структур у формуванні й використанні такого механізму визначається високими економічними показниками діяльності сільськогосподарських підприємств, їх надійністю як позичальників порівняно з суб'єктами інших основних галузей економіки України.

Література:

1. Гладій М. В., Лузан Ю. Я. Кредитування в системі аграрних трансформацій України. Економіка АПК. 2020. № 8. С. 31—44.
2. Горюх О. В., Скоромна О. Ю., Міщенко В. С. Шляхи удосконалення кредитування аграрних підприємств. Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. 2017. № 2. С. 39—46.
3. Гребенікова О. В., Денисова Т. В., Іваницький Д. С. Аналіз методів оцінювання фінансового потенціалу підприємства. Часопис економічних реформ. 2021. № 4. С. 62—69.
4. Діяльність підприємств. Державна служба статистики України [Сайт]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 22.10.2023).
5. Ємельянов О. Ю. Оцінювання потенціалу позикового фінансування господарської діяльності підприємств агропромислового комплексу. Агросвіт. 2022. № 24. С. 3—9.
6. Зоря О. П., Зоря С. П., Салогуб І. І. Формування організаційно-економічного механізму державного регулювання системи аграрного кредитування. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 40. С. 83—87.
7. Клименко Д. Б. Особливості та перспективи банківського кредитування аграрного сектора в Україні. Збірник наукових праць Універ-

ситету державної фіскальної служби України. 2018. № 2. С. 95—106.

8. Колотуха С. М., Гвоздєй Н. І., Вінницька О. А. Банківське кредитування аграрного сектора економіки як один із чинників економічної стійкості. Економіка. Фінанси. Право. 2021. № 5. С. 25—30.

9. Колотуха С. М., Мельник К. М., Пономаренко О. В. Проблеми фінансово-кредитного забезпечення аграрного сектору економіки. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2021. Вип. 98(2). С. 123—134.

10. Лупенко Ю. О., Андрос С. В. Система кредитних гарантій як інструмент збільшення фінансування малих і середніх аграрних підприємств. Економіка АПК. 2021. № 3. С. 6—19.

11. Мельник Л. В. Механізм формування фінансової бази іпотечного кредитування аграрної сфери. Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. 2019. № 6. С. 116—120.

12. Наглядова статистика. Національний банк України [Сайт]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms> (дата звернення 10.10.2023).

13. Непочатенко О. О., Мальований М. І., Власюк С. А., Колотуха С. М., Бондаренко Н. В. Особливості фінансово-кредитного забезпечення товаровиробників аграрної сфери України. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2022. Вип. 100 (2). С. 197—208.

14. Нові підходи НБУ до визначення непрацюючих активів/кредитів/ Національний банк України. 2017. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/NPL_pr_2017-05-10.pdf?v=4 (дата звернення: 20.10.2023).

15. Олійник-Данн О. О. Розвиток фінансової системи та моделі фінансування сільськогосподарських підприємств: досвід США. Облік і фінанси. 2017. № 3. С. 91—99.

16. Радченко О. Д. Фінансовий потенціал сталого розвитку аграрного сектору. Економіка АПК. 2019. № 1. С. 27—38.

17. Соломатіна Т. В., Розмислов О. М. Інвестиційне забезпечення стратегічного розвитку фінансового потенціалу аграрного сектору економіки. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2019. Вип. 40. С. 153—160.

18. Статистика фінансового сектору / Грошово-кредитна статистика. Національний банк України [Сайт]. URL: Доступно: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 10.10.2023).

19. Стойко О. Я. Іпотечне кредитування як засіб капіталізації аграрних підприємств. Бізнес Інформ. 2019. № 3. С. 142—148.

20. Стойко О. Я. Механізм пільгового кредитування підприємств аграрного сектора України. Бізнес Інформ. 2018. № 4. С. 170—176.

21. Танклевська Н. С., Мірошніченко В. О. Етимологічне значення економічного та фінансового потенціалів. Таврійський науковий вісник. 2015. Вип. 93. С. 362—367.

22. Томілін О. О., Дорогань-Писаренко Л. О. Банківське кредитування аграрного сектору економіки в ринкових умовах господарювання. Інтелект ХХІ. 2020. № 3. С. 112—116.

23. Трусова Н. В., Радченко Н. Г. Інструменти фінансової підтримки кредитування аграрної галузі в Україні. Облік і фінанси. 2020. № 4. С. 59—67.

24. Трусова Н. В., Радченко Н. Г., Рубцова Н. М. Моделі банківського кредитування підприємств аграрної галузі. Ефективна економіка. 2021. № 4. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2021/9.pdf.

25. Global Innovation Index. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/about-gii#keyfindings> (дата звернення: 20.10.2023).

References:

1. Hladii, M.V., and Luzan, Yu.Ya. (2020), "Lending in the system of agrarian transformations of Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 8, pp. 31—44.

2. Gorokh, O. V., Skoromna, O. Yu., and Mishchenko, V. S. (2017), "Ways of improving crediting of agricultural enterprises", *Visnyk KhNAU. Serii: Ekonomichni Nauky*, vol. 2, pp. 39—46.

3. Grebenikova, O.V., Denysova, T.V., and Ivanitskyi, D.S. (2021), "Analysis of methods of evaluation of financial potential of the enterprise", *Chasopys ekonomichnykh reform*, vol. 4, pp. 62—69.

4. The State Statistics Service of Ukraine (2023) "Monetary and finance statistics", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 22 October 2023).

5. Yemelyanov, O.Yu. (2022), "Assessment of the potential of loan financing of economic activity of enterprises of the agro-industrial complex", *Agrosvit*, vol. 24, pp. 3—9.

6. Zoria, O.P., Zoria, S.P., and Salohub, I.I. (2020), "Formation of organizational and economic mechanism of state regulation of agricultural lending system", *Infrastruktura rynku*, vol. 40, pp. 83—87.

7. Klimenko, D.B. (2018), "Peculiarities and prospects of banking loan of agrarian sector in Ukraine", *Zbirnyk naukovykh prats Universytetu*

derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy, vol. 2, pp. 95—106.

8. Kolotukha, S.M., Hvozdiei, N.I., and Vinnytska, O.A. (2021), "Bank lending to the agricultural sector of the economy as one of the factors of economic sustainability", *Economics. Finances. Law*, vol. 5, pp. 25—30.

9. Kolotukha, S. M., Melnyk, K.M., and Ponomarenko, O. V. (2021), "Problems of financial and lending support for the agricultural sector of the economy", *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva — Collected Works of Uman National University of Horticulture*, vol. 98, no. 2, pp. 123—134.

10. Lupenko, Yu. O., and Andros, S. V. (2021). "The system of credit guarantees as a tool to increase financing for small and medium-sized agricultural enterprises", *Ekonomika APK*, vol. 3, pp. 6—19.

11. Melnyk, L.V. (2019), "The mechanism of formation of the financial base of the mortgage lending of the agrarian sphere", *Derzhava ta rehiony. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, vol. 6, pp. 116—120.

12. National Bank of Ukraine (2023), "Supervisory Data", available at: <https://bank.gov.ua/en/statistic/supervision-statist> (Accessed 10 October 2023).

13. Nepochatenko, O.O., Malovanyi, M.I., Vlasiuk, S.A., Kolotukha, S.M., and Bondarenko, N.V. (2022), "Special features of financial and lending provision for agrarian manufacturers in Ukraine", *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva — Collected Works of Uman National University of Horticulture*, vol. 100, no. 2, pp. 197—208.

14. National Bank of Ukraine (2023), "New NBU approaches to determining non-performing assets/loans", available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/NPL_pr_2017-05-10.pdf?v=4 (Accessed 20 October 2023).

15. Oliinyk-Dann, O.O. (2017), "Development of the financial system and models of financing agricultural enterprises: USA experience", *Oblik i finansy*, vol. 3, pp. 91—99.

16. Radchenko, O.D. (2019), "Financial potential of sustainable development of the agrarian sector", *Ekonomika APK*, vol. 1, pp. 27—38.

17. Solomatina, T.V., and Rozmyslov, O.M. (2019), "Investment support for strategic development of the financial potential of the agrarian economy sector". *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Ekonomika i menedzhment*, vol. 40, pp. 153—160.

18. National Bank of Ukraine (2023), "Financial Sector Statistics / Monetary Statistics", available

at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#lms> (Accessed 10 October 2023).

19. Stoiko, O.Ya. (2019), "Mortgage lending as a means of capitalizing agrarian enterprises", *Business Inform*, vol. 3, pp. 142—148.

20. Stoiko, O.Ya. (2018), "The Mechanism of Preferential Crediting of Enterprises of Agrarian Sector of Ukraine", *Business Inform*, vol. 4, pp. 170—176.

21. Tanklevska, N.S., and Miroshnychenko, V.O. (2015), "The etymological meaning of economic and financial capacity", *Tavriiskyi naukovyi visnyk*, vol. 93, pp. 362—367.

22. Tomilin, O.O., and Dorogan-Pysarenko, L.O. (2020), "Bank lending to the agricultural sector of the economy in market conditions of economy", *Intelekt XXI*, vol. 3, pp. 112—116.

23. Trusova, N.V., and Radchenko, N.H. (2020), "Tools of financial support for agriculture lending in Ukraine", *Oblik i finansy*, vol. 4, pp. 59—67.

24. Trusova, N.V., Radchenko, N.H., and Rubtsova, N.M. (2021), "Models of bank lending to agricultural enterprises", *Efektivna ekonomika*, vol. 4, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/9.pdf (Accessed 20 October 2023).

25. Global Innovation Index (2023), available at: <https://www.globalinnovationindex.org/about-gii#keyfindings> (Accessed 20 October 2023).

Стаття надійшла до редакції 01.11.2023 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663